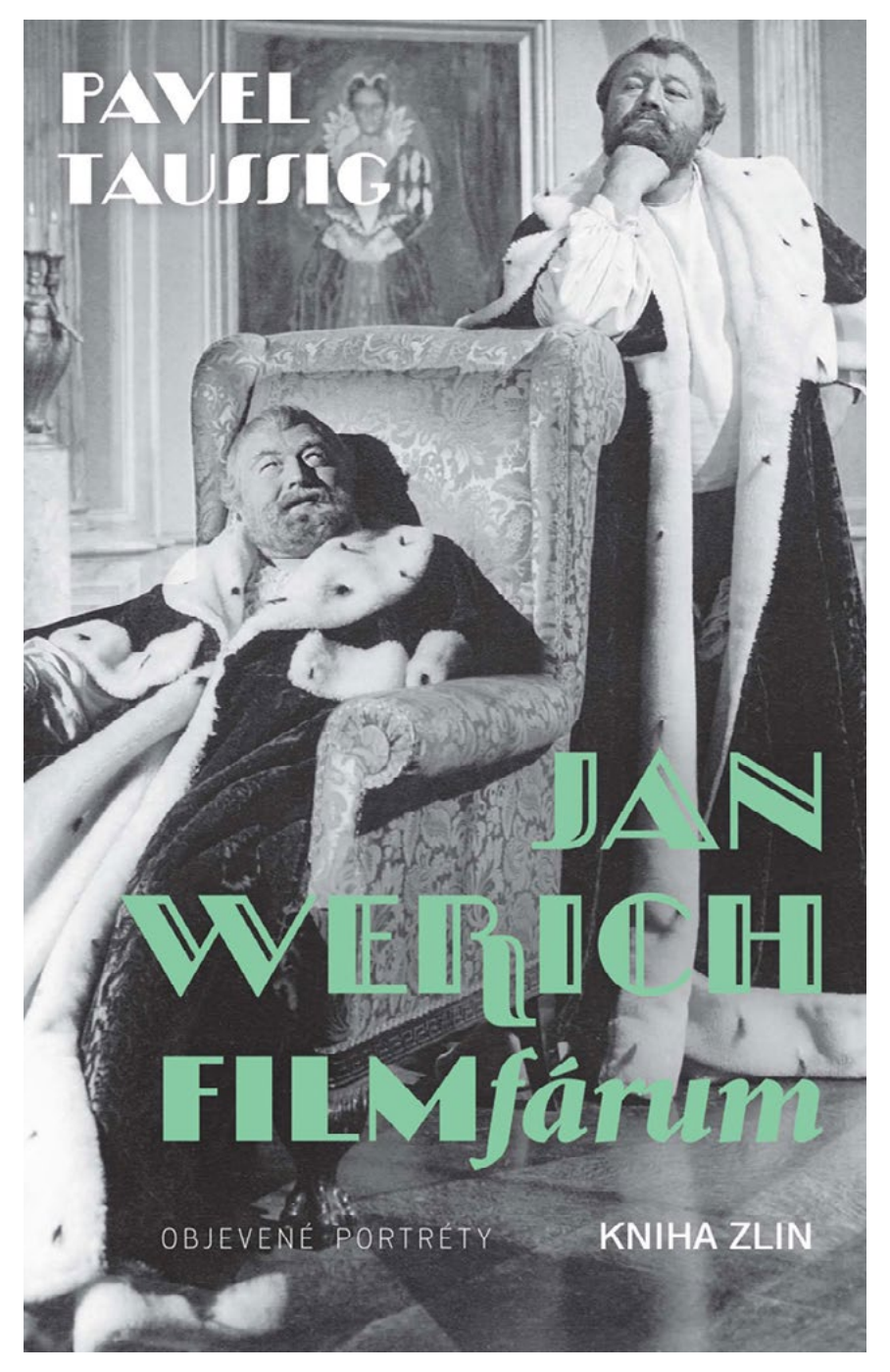

A black and white photograph of two men in historical costumes. One man, Pavel Taussig, is seated in an ornate armchair, looking upwards with a contemplative expression. He wears a dark, fur-trimmed robe. The other man, Jan Werich, stands behind him, leaning against the chair's backrest with his hand on his chin. He wears a long, light-colored fur-trimmed coat over a dark garment. In the background, a painting of a woman in a ruff collar is visible on the wall.

**PAVEL
TAUSSIG**

**JAN
WERICH**
FILMfárum

OBJEVENÉ PORTRÉTY

KNIHA ZLIN

Jan Werich

FILMfárum

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.knihazlin.cz
www.albatrosmedia.cz

≡ KNIHA ZLIN

Pavel Taussig
Jan Werich. FILMfárum – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2019

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

**PAVEL
TAUSSIG**

**JAN
WERICH**

OBJEVENÉ
PORTRÉTY

FILM*fárum*

„Bylo, nebylo. Ale spíš bylo, než nebylo.“ V malém okénku obrovitého ciferníku věžních hodin se zjevila tvář. Už vrásčitá a olemovaná šedivým vousem. S očima přivřenýma do sotva průhledných štěrbin, planoucíma jasnou poznání, o kterých Jiří Voskovec jako první řekl, že jsou to oči moudrého mandarína. Kolem úst záchvěv jemně ironického úsměvu.

Slovy vypravěčů staletých pohádkových příběhů a mýtů – ovšem s osobitým šibalským dodatkem – se představil divákům věžník Oliva, jeden ze dvou Werichových hrdinů filmové férie *Až přijde kocour*, kterou natočil režisér Vojtěch Jasný. Druhý, elegantní kouzelník a principál kočovné společnosti artistů, se objevil až později. S ním přicestovala do městečka – do stinných podloubí jeho náměstí a na nádvoří renesančního zámku – magie, fantazie a poezie. A také čarovný kocour, který jediným pohledem odhaloval lidské charaktery. Proto musely být tyto oči utopeny v temnotě slunečních brýlí.

Věžník Oliva, pozorující a komentující „života cvrkot“, nepotřeboval kouzelného kocoura. Jeho očka byla také vidoucí. A tak se nedivme, že mu bývalo občas smutno. Pravda, která často a ráda zapomíná, že má vítězit, chutná trpce.

„Milujeme velmi upřímně film. Měli jsme jej rádi mnohem dříve než divadlo a to, co jsme začali dělat na divadle, naučili jsme se jen a jen z filmu.“

V+W

FILM!

Je dostatečně známo, že Jan Werich byl, stejně jako Jiří Voskovec, zarputilým „kinomolem“. Žel, v poválečném čase to nebyla oboustranná láska, Jan Werich jako filmový herec nacházel jen nepatrně příležitosti. Ke škodě nás diváků...

Pamatujete se na své první setkání s filmem?

„Nejen že se ještě pamatuji, vůbec si nic nemusím vymýšlet, biograf je dokonce součástí mých klukovských let. Asi tak v jedenáctém roce si pan Jalovec, pan Kopecký a pan Tichý otevřeli na Václavském náměstí biograf Illusion – to byl snad druhý biograf v Praze. A jeden z těch tří jmenovaných byl můj strýček (pan Kopecký – poznámka autora). V tom biografu jsem trávil hromadu času – jednak hrou se psem, psem Thordem – to byl pes novofundlandský a od těch dob se v mých hrách často hovoří i o psu této rasy. Jednak jsem taky trávil čas v tom biografu, protože má matka z benevolence hrála na piano. Tam jsem viděl spoustu filmů.

V jednom filmu, to si dodnes pamatuji, hrdina vlezl ve fraku do krbu, prolezl krbem a vylezl na nádraží z kotle lokomotivy a vůbec neměl umazanej frak.“

Jak jste se dostal k filmu jako herec?

„K filmu mě vlastně přivedl Jiří Voskovec a taky všechny předválečné filmy s výjimkou jednoho, kdy byl Voskovec na vojně, jsem točil s ním.

Film hrál důležitou roli v mém uměleckém vývoji. Myslím, že dříve, než jsem začal hrát divadlo, viděl jsem tisíce

filmů. Byly doby, kdy jsem absolvoval dvacet filmů týdně. Dopoledne na předváděních, odpoledne a večer v kinech. Když Voskovec studoval ve Francii, psali jsme si většinou jen o filmech.“

Na kterou filmovou roli máte nejhezčí vzpomínky?

„Myslíte tu, kterou jsem hrál? Na všechny mám nějakou hezkou vzpomínku. Snad nejvíc, když jsme s Voskovcem dělali v *Hej rup!* To jsme měli spolu s Fričem a Otánkem Hellerem ukrutnou legraci.“

Na který film máte nejhezčí vzpomínku vůbec?

„Ohromný dojem na mne udělal film *Zkáza Titaniku*. Byl to první zvukový film, který jsem viděl a který vůbec v Praze běžel... Druhý film mě zaměstnal téměř celoživotně. Byl to *Golem* s Wegenerem. Tak dlouho jsem se k němu vracel, až jsem ho udělal – napřed na divadle a pak ve filmu.“

Jakou roli byste si rád v českém filmu zahrál?

„To je lehká odpověď. Každou dobrou roli, kterou by mi někdo napsal. Zatím, za celou to dobu, co dělám ve filmu – v českém filmu – pro mne nikdo nic nenapsal. Když jsem chtěl hrát, tak jsem si to musel napsat sám. K tomu mám teď málo času, protože mne divadlo zaměstnává doslova od rána do noci.

Když však už tahle otázka přišla na přetřes, nemohu si odpustit jinou otázku. Zatímco ve většině filmového světa se shání materiál, píší scénáře a vymýšlejí role pro určité herecké individuality, u nás, zvlášť poslední dobou, jako by se postupovalo proti směru hodinových ručiček. Nejdříve

se vymyslí film a role a pak shání obsazení. Když nemůže ten nebo ta, tak to hraje onen nebo ona. Toto je běžná praxe. Táhá se: Proč?”

POD VLIVEM MARSU

Noc 6. února Léta Páně 1906 byla hluboká a temná. Do půlnoci zbývala necelá čtvrt hodina. A právě v tomto čase se narodil manželům Vratislavu Werichovi a Gabriele Werichové, rozené Choděrové, první a jediný potomek. Šťastní rodiče pokřtili syna jménem Jan na počest světce Jana Křtitele Františka Serafinského. Sedmadvacetiletý Jan Werich vyzvěděl na mamince přesnou dobu svého narození, aby si mohl nechat sestavit horoskop, neboť byl zvědav na svou budoucnost. Zůstává neznámé, co mu tehdy astrolog vyčetl ve hvězdách; z nedávno rekonstruovaného horoskopu víme alespoň, že „silný, energický a snadno se prosazující Mars poskytl Werichovi jako dar energii, zvýšenou schopnost přežití, osobní charisma a optimismus, ale i ochotu se prát a soupeřit“.

Je ovšem pošetilé nahlížet do života jednoho z nejznámějších a nejpopulárnějších Čechů minulého století „vzpomínkami na budoucnost“, tedy jeho rekonstruovaným horoskopem. A je stejně tak bláhové uvěřit, že Jan Werich byl takový, jak ho vypořádávají jeho pamětníci a zpovědníci, kteří se v takovém množství vynořili poté, kdy už je zemřelý umělec nemohl chytit za ruku. Ale díky vzpomínkám lidí jemu opravdu blízkých máme uchovanou i podobu skutečného

Rodný a křestní list

vydaný z křestní matriky

Parohy úřadu v Smíchově z roku 1903 fol. 269
Země: Čechy Diecese: pražská
Politický okres: Smíchov Vikariat: generální
Soudní okres: Smíchov Fara: Smíchov

Den měsíc a rok	narození křtu	6. února 1903. 3. března	to jest roku tisícého devátého stoletého
Jméno křtěného	Vinc. Svehla, křtěn		
Jméno a příjmení křtěnce	Jan Křtěl František kněz Verich		
Náboženství	římsko-katolické		
Lože	manželské -		
Místo narození a číslo domu	Smíchov č. 403		
Porodní bába	Kaučová Anna, Pratz 644 -		
Otec křtěnce	Verich Václav, vředník pojišťovny v Smíchov. v č. 403 nar. v Praze č. 44 - 11 m. syn Františka Vericha, obchodníka v Praze a Regijn rad. Duchanovic z Hodonovic.		
Matka křtěnce	Gabriela rad. Choděrová, Vělková, křtěn. Havlín, m. d. ra. Jana Choděry, křtěn. v Žitkovic č. 970 z Marie rad. Zaunkeř z Malých Veselovic.		
Kmoltři a svědkové	Regijn Denis, křtěn. v Praze, vdava po kř. prokšan - Žitkov. František Choděra, c. k. past. official - Smíchov 403		

Vyhotoveno od farářského úřadu v Smíchově dne 13. září 1901.
František Taus

Rodný a křestní list Jana Wericha. Šťastní rodiče pokřtili syna jménem Jan na počest světce Jana Křtitele Františka Serafinského.

Jana Wericha. A zásluhou svědectví Jiřího Voskovce víme leccos i o jeho překvapivé či netušené podobě.

„Vůbec poprvé jsem ho viděl, když jsme byli úplně malí kluci. Chodil jsem do školy s jeho bratrance Jardou Kopeckým. Muselo nám být tak sedm nebo osm let. Jan jednou přišel Kopeckému naproti a on nás představil. Dodnes vidím toho bledého chlapečka. Jan byl vždycky strašně bledý. Měl úzké modré oči a strašně upřeně se díval.“

A Jan Werich se díval upřeně po celý svůj život, neboť podle svého „siamského dvojčete“ byl nadán nejen obrovským smyslem pro komiku, ale také pozorovacími schopnostmi a intelektuálními zájmy. Byl velice bystrý a sbíral znalosti z různých končin lidského vědění. Mnozí ho považovali za drzého. To však pramenilo z toho, že celý život říkal lidem všecko do očí. A třebaže se zdál být i přisprostlý, měl v sobě obrovský takt a jemnost. Brzy se naučil hrát karty a mistr mariášník hrával s oblibou i zakázané hry.

Když byl v době první světové války nedostatek cigaret, sbíral dvanáctiletý podnikavý školák nedopalky, ze kterých cpal dutinky a ty prodával číšníkům.

A ještě jedno svědectví Jiřího Voskovce je dobré připomenout, neboť otřásá mýtem a tisíckrát opakovanou frází o „moudrém klaunovi“: „Má i obyčejné vlastnosti, například to kecání. Když někdy začne, on je velice hovorný, říká nesmírné blbosti. A kecá a kecá, začne být pompézní a začíná kázat. Jeho bratranec ho pojmenoval Jan Amos Buřt.“

Jan Werich po letech poznamenal: „Voskovec mi vždycky říkal: – Jene, ty jsi nevyčerpatelná studnice zbytečných vědomostí!“

MOJE ZLATÁ SLUNEČNICE

Jan Werich se svěřil v knize rozhovorů Jiřímu Janouškovi, že se mu často zdají úzkostné sny, v nichž je pronásledován nazdobenými a personifikovanými šavlemi a noži. „Začnu utíkat, běžím Petruskou ulicí, kde jsem vyrostl, směrem k Františku; tam se jim v těch úzkých uličkách ztratím a napadne mě, že bych se měl podívat za maminkou. Vystoupám schody a najdu maminku v rozlehlé světnici. Má domácí šaty, na hlavě cylindr a kolem se batolí deset nebo dvanáct malých dětí. ‚Dobrý den, Jeníčku,‘ řekne maminka, ‚podívej se, kolik máš bratříčků...‘ Dál si nepamatuju, ale až sem to vidím s neuvěřitelnou přesností.“

Není třeba zkoumat s pomocí psychoanalýzy význam a symboliku děsivých zbraní, ani se dohadovat, že Jan Werich, který byl jedináček, si alespoň ve snech dopřával radostný pocit z více sourozenců. Jednoznačně nás ale napadne, že bezpečí a ochranu hledal, jak to u dětí běžně bývá, u maminky. Ale realita byla jiná, jak se dále svěřil: „Maminka byla roztomilá ženská, veselá. V určitém věku jsem ji měl šíleně rád. Psal jsem jí dopisy a oslovoval ji ‚moje zlatá slunečnice‘. Ale nikdy jsem k ní nešel pro radu, protože jsem cítil už jako kluk, že ona sobě poradit neuměla.“

Vratislav a Gabriela Werichovi se po několika letech manželství dočasně rozešli a jejich malý syn byl podle tehdejšího zvyku svěřen do péče otce. Proto si musel s maminkou, která žila jinde, dopisovat. V knize *Listování*, která je výběrem

Jeníčkův lístek zaslaný mamince v roce 1914

životní korespondence Jana Wericha, je přetištěno i pár dopisů, které psal Jeníček či Jenda, jak se tehdy podepisoval, mamince. Snad je to náhoda, ale z tištěných dopisů není žádný z nich nadepsán „moje zlatá slunečnice“; pouze jedenkrát se s ní takto v závěru dopisu loučí. Jinak ji na začátku svých psaní výhradně oslovuje „milá maminko“ či „drahá maminko“, někdy přidává slůvko „moje“.

Pozoruhodné je, jakým vyspělým stylem školák psal. A jak byl na svůj věk starostlivý. Nejstarší dochovaný text je psán na korespondenčním lístku, pisateli bylo tehdy teprve devět roků.

V Praze dne 14. září 1914

Milá maminko,

byl jsem včera v neděli u zápisu. Ve středu nám začíná škola a mám s sebou přinést poslední vysvědčení. Buď

proto tak laskavá a pošli mně je obratem pošty. Čekal jsem Tě dnes ráno a chtěl jsem s Tebou na ty dva dny ještě do Černošic, ale Tys nepřijela. Až sem pojeděš, přivez mně prosím Tě všechny moje věci, neboť dle toho se pozná, schází-li mi něco a co jest potřebí mně přikoupiti. Prosím Tě, nezapomeň tedy na nic a pošli mi neb přivez sama, oč Tě zde prosí Tvůj Jeníček. Posílám Ti pac a pusu a vzpomínám, co tam asi stále děláš.

Pa, na shledanou.

Ze synových dopisů vyčteme, že otec byl dost přísný: za prohřešky trestal domácím vězením (tehdy se říkalo Hausarest), patrně došlo i na výprask řemenem, dával počítat příklady z početnice, deptal dlouhými kázáními (zde byl patrně jeden z důvodů komikovy budoucí nechuti k projevům a vůbec tlachání a žvanění).

Když ale musel pan Vratislav Werich odcestovat na nějaký čas do Salzburgu, poslal synovi citově velmi vroucí pozdrav:

Můj drahý chlapečku!

Nedovedeš si ani představit, jak nevýslovnou radost měl jsem ze Tvých rádeček. Jak daleko, daleko mne odvezli!! Ale duchem jsem u Tebe. Budu Ti psát více, jen co se trochu uklidním. Líbám Tebe i babičku. Bůh Tě opatruj!

Tatí

V jednom z televizních povídání byla položena Janu Werichovi otázka: Čím byl váš tatínek? Dotázaný se usmál, dlouze se

je na nádraží, a teprve když se rozjel vlak, kterým odjížděli na dovolenou, zavolal za nimi do otevřeného okýnka, že má nazítří svatbu. Později se přiznal, jak moc ho pak tento úder mrzel.

Pan Werich zemřel v roce 1935, nečekaně, zrovna když syn vezl autem rodiče z jiné letní dovolené.

STROM ŽIVOTA

Maminka přežila válku a dočkala se návratu synovy rodiny z amerického exilu. Na záběrech z letiště je vidět, jak se vřele vítají a objímají. Ze vzpomínek Járy Kohouta je známo, že se domluvil s V+W před jejich odjezdem, že převezme divadelní sál U Nováků i se členy Osvobozeného divadla a že bude z předpokládaného zisku podporovat pravidelnými měsíčními dárkami Werichovu maminku. Což se také stalo.

Jan Werich litoval, že nepoznal ani jednoho dědečka. Ale užil si hodně chvil s oběma babičkami. Když otec narukoval do války, vychovávala ho babička Regina Werichová, která měla básnické sklony, jimž dala zaznít po manželově smrti, když napsala a ve vlastním nákladu vydala sbírku veršů *Znělky duše*. Její vnuk neskrýval, že „tuhle babičku spíš snášel, než miloval.“

Jinak tomu bylo s babičkou Choděrovou. Její energičnost, výbušnost i šikovnost oslavili V+W v písničce o babičce Mary. „Neměla žádné školy, psala prosté, holé věty jako malé děti, ale krasopisně a bez chyby. Byla to nevzdělaná, ale vysoce inteligentní, moudrá osoba a já ji měl moc rád. Chodila nakrátko ostříhaná, měla snědou pleť, bílé vlasy, nebesky

modré oči. Sedávala v proutěném křesle a my ji říkali dalajláma. U ní v Černošicích jsem trávil nejkrásnější prázdniny.“

Škoda, že se ctitelé Jana Wericha nedočkali vzpomínek na něj od dcery Jany a patrně se jich nedočkají ani od vnučky Zdeňky, které již jako malé holčičce říkali doma Fanča. Vždyť to byl právě on, kdo velmi trefně pojmenoval, čím jsou pro člověka jeho nejbližší: „Rodiče jsou kmen, ale prarodiče jsou kořen. Dřív nebo později si to uvědomíte a pak už na ně myslíte v té souvislosti.“

FILMOVÝ ROK 1905

V roce narození Jana Wericha slavil kinematograf jubilejní – desáté narozeniny. Tedy ten světový; český film byl – zásluhou Jana Kříženeckého – o pouhé tři roky mladší. V roce 1905 mohli Pražané navštěvovat první přírodní kino, které Viktor Ponrepo otevřel 7. května v zahradní restauraci na Klamovce

SVĚT PATŘÍ NÁM

Slova:
V+W

Hudba:
J. JEŽEK

NEJEDNÁ O
PRAVÝ
HRAČKOVÝ
HRAČKOVÝ
HRAČKOVÝ

Slova:

V + W

Hudba:

J. JEŽEK

(první stálé kino v Praze založil tentýž kinematografista až v roce 1907). Pro budoucího nadšeného a pilného návštěvníka filmových představení – Jana Wericha bylo ovšem důležitější, že v téže roce vyšel „Školní a vyučovací řád pro školy obecné a měšťanské“, podle něhož mohly děti školou povinné navštěvovati divadla, kinematografické a jiné podniky toliko v doprovodu rodičů, a to jen v tom případě, že

souhlasil i třídní učitel. Nařízení platilo až do začátku druhé světové války. A ještě: Charles Chaplin se stal šestnáctiletým jinochem.

Školák Jan Werich musel mít štěstí na „kinomilovné“ třídní učitele. Jinak by nemohl po letech vzpomínat: „Ano, film byl velikou láskou našeho mládí. Měli jsme takové idoly: Chaplina, Fairbankse, Nazimovou. Sám jsem byl horlivým divákem, ale to mi nestačilo. Voskovec mi musel psát dlouhé referáty z Francie o filmech a hercích, kteří se tam objevili.“

„Referent“ Jiří Voskovec vzpomínku doplnil: „Dostávalo se nám prvních lekcí od komiků, kteří se nikdy nesmáli vlastním vtipům, ale kteří se také nikdy nebrali vážně. To není protiklad, naopak.“

A oba, v roce 1930 již slavní komici, odpověděli na otázku: Co jste dělali dříve, než jste byli objeveni?: „Objevovali jsme se navzájem a chodili neustále do biografu.“

JJME NEJEN DVOJČATA, NÝBRŽ SROSTLÁ

To řekl o fungování legendární komické dvojice V+W Jiří Voskovec. A dodal: „Cítili jsme od prvních začátků svého kamarádství rovnoběžně. Šipky našich kompasů byly přitahovány týmiž póly. Sever byla sranda, naprostá, všeobsažná sranda, jih okouzlení, zvědavost, úžas – poezie. To se ví, že naše intelektu a temperamenty byly rozdílné, ale jakýmsi

nepochopitelným procesem se dokonale doplňovaly do něčeho, co nebylo ani Janovo, ani moje, nýbrž naše.“

Poprvé se setkali v Praze v Panské ulici na jaře roku 1914 – oběma jim bylo devět let. Už tehdy byl Jan Werich o dva centimetry vyšší a o nezjištěný počet kilogramů těžší. Oba se učili zpočátku dobře: zatímco ten vyšší dělal rodičům radost samými jedničkami, jeho přítel mívával občas nějakou tu dvojku – v páté třídě z počtů a kupodivu i ze zpěvu. Jestlipak pan učitel později slyšel svého žáčka zpívat *Klobouk ve křoví* či *Tmavomodrý svět*?

Jak si Jiří Voskovec spočítal, byl započat v Rusku, kde jeho tatínek působil několik roků jako kapelník plukovní hudby gardového regimentu kyrysníků a kde se manželům Wachsmannovým, jak se tehdy jmenovali, narodily dvě starší děti. Otcův pobyt měl pro nejmladšího potomka kruté následky po vypuknutí I.světové války: „Byv vyloučen z rakouských učilišť následkem záhadné ruské státní příslušnosti, učil jsem se na Kampě truhlářem.“

Jedna z jeho babiček byla Francouzka a ta ho naučila svou krásnou mateřštinu tak dobře, že mohl odjet studovat na lyceum do Dijonu. A když pak čeští spolužáci pořádali v Praze abiturientský večírek, nacvičili V+W ještě s dalšími kamarády pro jejich pobavení hru, kterou nazvali *Vest Pocket Revue*. Jan Werich se ve hře jmenoval Sempronius Houska – na počest své budoucí manželky, Zdeny Houskové, Jiří Voskovec vystoupil jako Publius Ruka, což je překlad jména jeho tehdejší lásky, Francouzky Simone Main. Studenti, kteří se zabírají dějinami moderního divadelnictví musí znát historicky významné datum premiéry, i kdyby je zkoušející probudil o půlnoci: 19. duben 1927 v Umělecké besedě. Pod